

eran sólo de una muela, y dábales impulso el agua, que conducían por una *saetia* segons un doc del segle xv extractat per Salvà (*Callosa d'En Sarrià* I, 55)

En antiga documentació del Baix Penedès, relativa a Bonastre (V. la monografia munic de l'*OnomCat*), que allà em deixà extractar Mn. Sanabre el 1955, vaig trobar notícies d'un NL *El Sa(g)eti*, referent a indrets regats, que em semblà aplicable a un canal. En les Ordenances de la famosa Font de Quart (Valls de Segó) figura sovint el mot *setí*, en passatges d'on es dedueix un contingut semblant. Val a dir que els pagesos i pràctics d'allà que vaig poder hi interrogar el 1962, no estaven ben d'acord sobre el concepte que avui s'hi té d'aquest terme; els uns ho prenen com una mesura d'aigua de reg, com l'augment que té una sèquia un cop cada set dies, solament una «recotxa» o bé tota una *fila*,¹ altrament es veu que és també el nom d'un paratge (sens dubte un antic *saeti*): el sistar de la Font de Quartell dóna aigua al «*Seti* de Quart»; i a Quart digueren que *El Setí* era una partida de tarongers cap al Pla de la Font, i que també hi ha la *Sèquia* del *Setí*. En fi hi ha el cast. *saetín* «canal angosta en los molinos».

Tampoc aquest homònim no s'explica, lingüísticament, com a derivat de *SAGITTA*, però sí partint de l'àr *šaiti(ya)* 'ràpid', sinó que aquí la idea de 'ràpid com un terbolí' ja no s'aplica al vent ni a la navegació sinó a l'aigua, impetuosa com ho sol ser la dels canals de molí i anàlegs. I, com allà, hi hagué, en diferents formes, influència del romànic *sa(g)eta* (pel concepte de 'veloc com una fletxa').

¹ A Benifairó explicaven que *el setí* «comença a posta de sol, fins a la posta de l'endemà».

Sagetial, sagetina, V. sageta

SAGÍ, 'greix de certs animals', del ll. vg. *SAGĪNUM, extret del ll. SAGĪNA 'engreix d'animals', 'grassor, la qualitat de gras'. □ 1ª doc: 1249, Lleuda de Cotlliure.

«Tot drap de lana o de li --- una m<ealla> ---; it la pesa de les pelades, una m; it. quintal de *sagí*, 1 dr.; it. quintal de carnssalada, 1 dr. ---», tarifa de Bna de 1271 (*EntreDL* I, 157, § 102); «*sagin*, 4 tonels e una pipa, qui pesa 72 cc.», doc. de c. l'Emp, 1278-1299 (*BABL* VII, 242); en el Ross. l'*InoLC* en dóna molts del S. XIV i, llatinitzat, ja el 1252 («et olea cum *sagimo*»); «menjà *sagí* de porc per mantega», *VidesR*, 178r2 (n 8); «formatges, *satgís*, carn salada ---», doc de Perpinyà de c. 1306 (Finke, *Acta Ar* III, 157); «mana-li beure lo *sagí* del porc --- en dajú, tébeu, e si serà jueu o moro, dóna-li la rey<n>onada del cabró regalat e tébeu», receptes val. de Micer Joan, a. 1466 (*BABL* VII, 328), «greix dols, o la mantega de porc: axundia; lo llart: arvina, lardum; *sagí* vell de porc: axungia, botifarra o morzilla», OPou (*ThPu*, 198) També en el *Libre de Cuna* de Sant Soví: «si vols fer sosengua a conils --- o en quina carn te vuylles, --- soffrig les ab grex --- o en oli o en *sagí* ---», el qual dóna també la variant *saim*: «si vols dar frexu-

res frites --- fregits-les --- puys soffrig lo leu ab *sabim*, ab lo fetge encemps --- ab *sayim* molt ---» (que Grew explica «greix d'un animal, esp el porc reduït a l'estat líquid»), *NCl* cxv, 117, § 80 i de nou § 81, i apè., § 64; 147, § 124.

General a quasi tot el domini lingüístic, amb lleus variants de sentit; fins a Eiv. («pella» PzCabr), i fins als Alts Pirineus, on segons la fonètica dialectal, es redueix a *sai*: conegut a la Vall de Cardós com a equivalent de *llard* (que és com diuen a Estaon, atribuint allò a d'altres localitats), si bé també s'hi usa la forma comuna *saži*, a Esterrí de C. en el sentit de 'residu de la llet de fer formatge, de gust repugnant' (1934) *Seži* tort. (*BDC* III, 109) amb la e de *sèu*

Totes les formes romàniques del mot, a Ibèria, Gàl·lia i Rètia, parteixen de la forma *SAGĪNUM del llatí vulgar: oc *sa(g)i(n)*, fr. ant. *sain* (avui conservat en el cpt *saindoux*), arag-lleonès (> cast. *sain*)¹

Se'n formà també variant ll. vg. SAGĪMEN (amb el sufix *-imen*, paral·lel del de *pinguamen*, *laetamen*, *pigmen* etc.), documentada en baix llatí, p. ex. en la *Legenda Aurea* de Voràgine, «non *sagimen* nunquam vel salem pro sapore comederit», passatge on les *VidesR* degueren traduir «--- ni bec vi; ni *segim* ni sal per sabor» (encara que el ms P, prenent la *s*-llarga per una *l*, ho alterà en *legum*, 152v1, n. 92). D'aquesta base prové l'it. ant i dial. *saim*e (*REW*, 7506; AngPrati, s v. *saggina*), i també el mall. *saim*, que s'aplica més especialment al greix mig fós o líquid usat per cuinar o condimentar «puja dalt l'arbre / i vetla si veus --- lampugues; / com per l'olla no tenim / ni carn, ni porc ni *saim*, / i som pobres com Sant Pere, / dinarem d'una caldera», PdAPenya (*Po Pop*, 44); i un altre passatge que citarem d'ell a *VEGA*; i d'AMAlcover, *Vocab del Bestiar de Llana* de Manacor (*BDLC* VII, 55) Sembla que també s'usa en algun punt del Principat (*BDC* XIX, 202).

En termes populars i llenguatge mig-murriesc, s'usa en cat. central la *+sapolida*, referint-se en termes vagues a la panxa o les freixures: «Apareixen de tots cantons homes emmascarats, que empaiten amb un juli de garrotades el Panxaprim. EN PANXAPRIM (fugint, cames-ajudeu-me-a-córrer): —Ai el cap, ai l'esquena, ai la *sapolida* ---», Coromines (*De Plaer* --- l'iv, 185, O C, 638a). Encara que es podria pensar en una espècie de derivat o contaminació entre les variants llatines SAGINA, -IMEN, -INU, com ara *SAGININA (amb dissimilacions etc.), a condició d'admetre influència del nom de planta *sapolida*, és més simple creure en una espècie de «trucatge» semi-argòtic de *sagí* substituït pel nom parònim d'aquesta planta

DERIV.: *Sagina* (1249). «*Sagmar*. engrassir, *saginare*», Busa-N. 1507. *Saginat*, -ada: «les coses grasses *saginatedes* engrexen per ociositat, e no defallexen sol per lo treball, ans cahen per lo càrrec gran que porten», AntCanals (*Providència*, *NCl*, 93). *Sagimera* [1380], *sezinera* tort. (*BDC* III, 109), men. 'peritoneu' (Migjorn Gran, *BDLC* VIII, 241). *Sagmet Saginós Ensaginar*; *ensaginada*, -*nadura*, *desensaginar*, *dessaginadura*. De *saim* *Saimar*. *Saimós Ensaimada* mall (*BDLC*